

Isikuandmete vastutustundliku töötlemise põhimõtted

November 2020

MIKS? Oleme jõudnud ajastusse, kus tehnoloogia võimaldab töödelda tohutul hulgal isikuandmeid kiiresti ilma inimese vahetu sekkumiseta. Sellises olukorras on inimesel järjest keerulisem jälgida kes, millal ja milliseid tema andmeid töötleb.

25. maist 2018 kohaldatava Euroopa Liidu isikuandmete kaitse üldmääruse üks eesmärke oli anda inimesele tagasi kontroll tema andmete kasutamise üle. Seetõttu on inimestel tekkinud õigustatud ootus, et riigi kogutud isikuandmeid kasutatakse õiguspäraselt. Kindlustunne, et riik ei väärkasuta tema kasutuses olevaid isikuandmeid, aitab kaasa usaldusväärse suhte säilitamisele riigi ja üksikisiku vahel. Usaldus riigi vastu toob inimesed aktiivsemalt osalema riigielus, andes nii valitsusasutuse otsusele suurema legitiimsuse.

Valitsusasutused tegutsevad alati ja üksnes õigusaktide alusel. Õiglase tasakaalu isiku privaatsusõiguse ja riigi ülesannete eesmärgipärase täitmise vahel paneb paika suuresti seadusandja. Samas saab ka valitsusasutus ise seaduse rakendamisel astuda samme, mis kinnitaksid inimesele, et tema andmete töötlemine toimub vastutustundlikult. Lisaks olemasolevale õiguslikule raamistikule saab valitsusasutus toetuda põhiväärtustele ning neist isikuandmete töötlemise konteksti jaoks tuletatud vastutustundlikele põhimõtetele.

Põhimõtted ei dubleeri ega asenda isikuandmete kaitse üldmääruse ega isikuandmete kaitse seaduse norme, vaid loovad valitsusasutuse otsuste motiveerimiseks täiendava vastutustundlikest väärtustest kantud põhimõtete raamistiku.

KELLELE? Eeskätt valitsusasutused.

KUIDAS? Valitsusasutus järgib oma igapäevases tegevuses isikuandmete vastutustundliku töötlemise põhimõtteid.

VÄÄRTUSED

Väärtused on isikuandmete vastutustundliku töötlemise põhimõtete vundament, millele konkreetse põhimõtte rakendamisel ja sisustamisel tuginema peaks. Väärtused koosmõjus põhimõtetega loovad isikuandmete vastutustundliku töötlemise põhimõtete raamistiku

INIMVÄÄRIKUS	Isikuandmete töötlemisel on inimene eesmärk, mitte vahend
USALDUS	Isikuandmete töötlemine toimub vaid põhjendusel, ulatusel ja viisil, mis tagavad inimese usalduse valitsusasutuse ja seega ka riigi vastu
VASTUTUS	Isikuandmete töötlemisel kehtivaid õigusnorme ja väärtuspõhimõtteid järgides on riik eeskujuks teistele
LÄBIPAISTVUS	Selgitused isikuandmete töötlemise etappide kohta on inimesele hõlpsasti kättesaadavad ning mõistetavad
KONFIDENTSIAALSUS	Kolmandatele isikutele ligipääsu võimaldamine isikuandmetele toimub üksnes selge õigusliku aluse olemasolul
TASAKAAL	Isikuandmete töötlemisel tagatakse tasakaal inimese eraelu puutumatus ja innovatsiooni vahel

PÕHIMÕTTED

Väärtustele tuginevad põhimõtted annavad juhised, millest isikuandmete töötlemisel lähtuda.

1. Valitsusasutus tagab, et isikuandmeid töötlevad ametnikud ja töötajad (teenistujad) on teadlikud andmekaitse regulatsioonist ja isikuandmete vastutustundliku töötlemise põhimõtetest. Teadlikkust isikuandmete töötlemise olulisusest ja järgimise vajadusest hoitakse ja tõstetakse järjepidevalt. Asutus kehtestab selle tagamiseks vajalikud sisereeglid;

2. Inimese õigust tutvuda oma andmetega tohib piirata üksnes siis, kui see on vajalik teise vähemalt sama kaaluka õiguse kaitsmiseks;

3. Kogutud isikuandmete määratakse säilitamistähtaeg sõltuvalt andmete töötlemise eesmärgist. Säilitamistähtaja saabumisel isikuandmeid sisaldav andmestik kustutatakse või isikuandmed anonüümitakse;

4. Eriliigiliste isikuandmete töötlemisel tuleb olla tavapärasest hoolsam. Kasutusele tuleb võtta tavapärasest rangemad kaitsemeetmed¹;

5. Isikuandmete edastamisel välisriiki² tuleb veenduda, et see on põhjendatud ning täidetud on õiguslikud eeldused³;

6. Isikuandmete kasutamist automaatse otsuse tegemiseks, sh profileerimiseks, kaalutakse ja põhjendatakse hoolikalt ning rakendatakse vajalikke kaitsemeetmeid;

7. Teadusuuringuteks vajalike andmete kasutamist võimaldatakse ennekõike isikustamata kujul. Andmete kasutamiseks võimaldaja veendub, et tegemist on

---

¹ Tehnilised ja korralduslikud meetmed nt konkreetsed säilitamistähtajad, piiratud juurdepääsuõigused, täiendav logide kontroll

² Riigid, mis ei kuulu Euroopa Majanduspiirkonda (EEA)

³ nt on olemas Euroopa Komisjoni otsus piisava andmekaitsetaseme kohta, kasutatakse asjakohaseid kaitsemeetmeid või edastatakse erandlike tingimuste kohaselt

teadusuuringuga ning küsitud andmed on vajalikud teadusuuringu eesmärgi saavutamiseks⁴;

8. Inimese õigus tutvuda tema andmete ja nende kasutamisega tagatakse võimalikult lihtsalt ja kiirelt. Selleks edendatakse andmejälgijate kasutamist⁵;

9. Oma ülesannete täitmisel kasutatakse riiklikesse andmekogudesse kogutud isikuandmeid. Inimeselt küsitakse tema andmeid siis, kui andmekogus neid ei ole, ent need on siiski vajalikud seadusest tulenevate ülesannete täitmiseks;

10. Teenuse või tehnoloogilise lahenduse väljatöötamisel ei kaalu ainult odavam hind üles isiku õigust eraelu puutumatusel;

11. Riiklike andmekogude ja muude andmete kogumite (andmeait, andmejärv, andmevaramu, andmeladu) toimimisel lähtutakse andmekogude pidamise ühtsetest põhimõtetest ja alustest⁶;

12. Teenuse ja tehnoloogilise lahenduse disainimisel hinnatakse nii positiivset kui negatiivset mõju inimese privaatsusõigusele ning rakendatakse isiku põhiõigusi parimal võimalikul moel tagavad kaitsemeetmeid;

13. Isikuandmete töötlemist reguleeriva/käsitleva eelnõu koostamisel ja isikule osutatava teenuse disainimisel vajaliku andmekaitsealase mõjuhinnangu koostamisel lähtutakse ühtsetest alustest⁷;

---

⁴ Riik peab edendama teadusuuringute tarbeks edastatavate isikuandmete tugevamat kaitset. Tagada tuleb võimekus erinevates andmekogudes sisalduvate isikuandmete omavaheliseks seostamiseks ja tulemuse anonüümseks muutmiseks. Vastav kompetents ja oskusteave on täna olemas Statistikaametil. Ameti pädevust ja volitusi tuleks laiendada selliselt, et riigis oleks/tekiks isikuandmete teadusuuringute käigus töötlemiseks ajakohane tehnoloogiline lahendus isikuandmete turvaliseks seostamiseks ja avaldatavate tulemite anonüümimiseks

⁵ <https://www.ria.ee/et/riigi-infosusteem/x-tee/andmejalgija.html>

⁶ Justiitsministeeriumi eestvedamisel töötatakse välja andmekogude asutamise ja pidamise ühtsed põhimõtted

⁷ Andmekaitsealase mõjuhinnangu osas on üldinfo kättesaadav Andmekaitse Inspektsiooni andmetöötaja üldjuhendis:

1) mõjuhinnangu põhiosa: <https://www.aki.ee/et/isikuandmete-tootleja-uldjuhendi-veebitekst#peat%C3%BCck5.5>

2) mõjuhinnangu tegemise kontrollnimekiri:

<https://www.aki.ee/et/isikuandmete-tootleja-uldjuhendi-veebitekst#lisa1.1>

14. Tehnoloogiliste lahenduste riigihangete tingimused hõlmavad isikuandmete töötlemise põhimõtteid ja reegleid⁸ ja käesolevaid põhimõtteid;

15. Infosüsteemide ja teenuste arendamisel isikuandmete töötlemisel kasutatakse riigis keskselt kokku lepitud tehnoloogilisi lahendusi ja standardeid⁹;

16. Isikuandmed on arusaadavalt kirjeldatud, st andmete kohta on olemas kirjeldus (kirjeldavad metaandmed), mis abistab andmetest arusaamist ja näitab ära, millised on kirjeldatud andmestiku isikuandmed. Need andmekirjeldused on tehtud avalikult kättesaadavaks;

17. Teenuse, andmekogu ja tehnoloogilise lahenduse arendamiseks sh testimiseks ja parendamiseks kasutatakse eelkõige väljamõeldud andmeid ehk testandmeid¹⁰;

18. Teenuse ja tehnoloogilise lahenduse arendamisel eelistatakse varianti, mis on sihtgrupile lihtne ja arusaadav. Selle üks osa on selge ja lihtne (võimalusel visuaalne) teave teenuse toimimisest, sh andmetöötlustest;

19. Teenuse disainimisel lähtutakse ühtsest kontrollküsimumstikust¹¹.

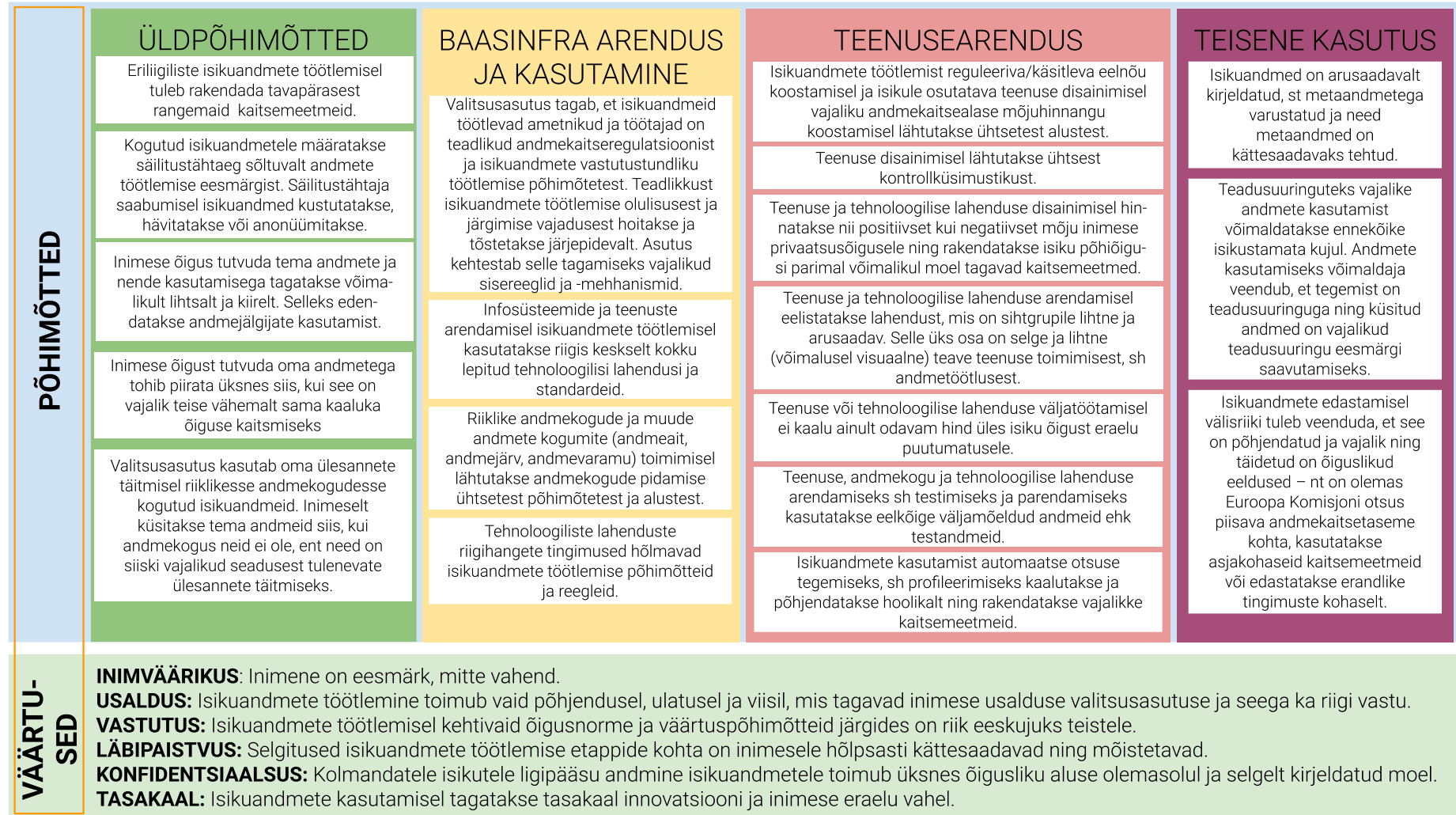
---

⁸ isikuandmete kaitse üldmääruse artikkel 5

⁹ nt ISKE: <https://www.ria.ee/et/kuberturvalisus/iske/juhendid-ja-materjalid.html> ja X-tee: <https://www.riigiteataja.ee/akt/106082019017>

¹⁰ Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi eestvedamisel töötatakse välja testandmete loomise metoodika

¹¹ Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi eestvedamisel töötatakse praktiline juhispõhine vastutustundliku andmetöötluste põhimõtete rakendamise kohta teenuse disainimisel

Joonis 1. Visuaalne ülevaade isikuandmete vastutustundliku töötlemise põhimõtetest ning väärtustest (liigitatud)

---

¹² Koostanud ekspertrühm koosseisus: Mirjam Rannula (Justiitsministeerium), Dan Bogdanov (Cybernetica AS), Ethel Bubör (Sotsiaalministeerium), Helena Lepp (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium), Tanel Mällo, Nele Nisu (Sotsiaalministeerium), Kertu Nurmsalu (Siseministeerium), Kaidi Paju (Riigikantselei), Raavo Palu (Andmekaitse Inspeksioon), Tuulikki Sillajõe (Statistikaamet)